

CÎTEVA OPERE DE ARTĂ DIN SEC. XVII—XVIII ÎN JUDEȚUL DÎMBOVIȚA

ADRIANA BOESCU

Operele de artă prezentate au fost descoperite și valorificate în cursul activității desfășurate în cadrul O.P.C.N. Este vorba de cîteva icoane inedite și de icoanele mari ale bisericii Stelea, care deși au fost publicate, necesită unele precizări.

1) Icoana reprezentînd pe Maria cu pruncul — tip „Panton Chara“ avînd și contaminări cu alte tipuri iconografice (gestul cu care Maria sprijină copilul cu brațul stîng este al Eleusei, iar prezența arhanghelului Gavriil cu instrumentele patimilor este caracteristică tipului M. D. a Patimilor).

În decursul căutărilor unor repere de datare și atribuire am avut surpriza să găsim o icoană existentă într-o biserică din județul Vilcea, care prezintă uimitoare asemănări cu icoana ce se află în județul nostru. Icoana din județul Vilcea este datată 1623—1624. Noi aprecieri privind aceeași icoană din Vilcea am găsit în „Pictura românească în 1111 imagini“ unde este avansată ideea că icoana ar aparține lui Stoica Zugravul din Tîrgoviște, cel ce în 1615 picta icoanele de la schitul Brădet-Argeș.

Nu ne-a fost accesibilă decît icoana de la Ruda-Bîrsești din județul Vilcea și din această cauză nu ne vom referi în discuția noastră decît la aceasta.

Icoana din județul Dîmbovița are conturul figurilor, ochilor, mîinilor realizat cu o linie foarte fină și precisă de culoare roșu englez (pictorul nu întrebuițează pauza). Modelul figurilor, al mîinilor și picioarelor este foarte precis și realizat ton sur ton cu ocruri înviorate de puțin roz din roșu permanent la pomeți și fără puternice contraste între zonele de umbră și lumină. La veșmintele lui Isus sînt puse mari zone de lumină aurii, iar la maforionul Mariei faldurile sînt indicate cu linii brune acuzate de linii mai discrete tot brune sau roșu englez ; la cap și la umeri în special modelul are un caracter mai schematic, mai geometrizant, creînd însă ritmuri mult mai rotunde, mai libere la partea inferioară. Rama icoanei este o baghetă de secțiune semicirculară reliefată din cîmp. Stratul de preparare este gros și de bună calitate.

Comparînd-o cu icoana din Vilcea, se constată în primul rînd identitatea dimensiunilor, a realizării ramei — bagheta — o identitate de tip iconografic cu toate contaminările menționate (tipul iconografic „Panton Chara“ este foarte rar întîlnit la noi). Este de asemenea o identitate a gamei cromatice, a fineții liniei de contur, a modalității de modelare a figurilor și veșmintelor, chiar identități de plasare a faldurilor, deși după cum am menționat, nu a fost folosită pauza. În interiorul acestor identități icoanele prezintă totuși trăsături individuale : cea din Vilcea este mai manieristă, mai gracilă, corectă și delicată, cu o deosebită finețe de tratare a amănuntului, dar fără viață. Icoana din Dimbovița părăsind cîteva lucruri ce țin de simplul meșteșug (ovalul feței nu mai are aceeași perfecțiune, nuanțarea modelului feței este mai puțin bogată) dar accentuează cîteva trăsături de mult mai mare expresivitate : impresionează prin sobrietate și maiestruozitate îndulcite de-abia de finețea cîtorva amănunte anatomice. Este apoi palpabila melancolie a ochilor, tandrețea învăluitoare cu care își strînge copilul la piept ; degetele atît de fin desenate par, nu că susțin o povară, ci că desmiardă. Este aici o părăsire a rețetei virtuos executată în favoarea unei mai profunde înțelegeri a temei iconografice unită cu aceea general umană a maternității.

Asemănările observate ne fac să îndrăznim a atribui icoana noastră aceluiași meșter al icoanei din Vilcea fiind însă o creație mai tîrzie, o deplină autohtonizare în spirit a tipului iconografic de sorginte bizantină. Ne-ar bucura să fie opera celui Stoica ot Tîrgoviște, căci ar fi prima operă a unui zugrav aparținînd vestitei școli medievale de pictură din vechea capitală a țării, identificată pe teritoriul județului Dimbovița.

Ar mai fi de menționat faptul că icoana din județul Dimbovița se prezintă în general în bune condiții de conservare, stratul de pictură este bine păstrat, fondul icoanei fiind acoperit parțial cu un strat de bronz sub care se vede pe alocuri foița de aur a fondului original, precum și fragmente de inscripții (însemnele personajelor).

Blatul icoanei a fost consolidat probabil cu prilejul îmbrăcării icoanei în argint, cu scînduri lipite transversal.

Tot în timpul activității în cadrul O.P.C.N. Dimbovița s-a ridicat problema datării exacte a icoanelor mari din tîmpla bisericii Stelea. Premisele de la care am pornit au fost cele cuprinse în articolul din B.M.I. nr. 1/1973, pag. 53—56 în care, după ce sînt prezentate cele trei icoane datate din cinul „Deisis“ se fac cîteva aprecieri privind icoanele menționate, găsindu-se apropieri cu cîteva icoane moldovenesti și icoane din Muzeul patriarhiei. Concluzia este că icoanele aparțin primei jumătăți a secolului al XVII-lea, afirmațiile fiind făcute fără a fi desfăcute rizele care acoperă în cea mai mare parte icoanele. Desfăcînd aceste rize am constatat că menționările nu sînt conforme cu ceea ce se poate observa. Pot fi detectate două maniere de a picta în aceste opere. Figurile sînt pictate cu o deosebită minuție, liniile de contur fiind foarte fine, stratul de pictură fiind aplicat cu foarte multă îngrijire. Surprinde, de

asemenea, finețea blicurilor ce modelează figurile. Acest mod de realizare amintește într-adevăr pictura din prima jumătate a secolului al XVII-lea în timp ce restul (veșmintele și tronul) sînt realizate în manieră specific brîncovenească : formele baroce ale mobilierului, amplitudinea faldurilor, contururile mai puțin fine ale decorațiilor florale, bogăția și formele specifice ale decorației veșmintelor lui Isus din icoana „Isus-mare arhiereu“ vin toate în sprijinul datării acestor icoane în plină epocă brîncovenească (probabil din timpul refacerii din 1712) cu precizarea pe care am făcut-o mai sus, că ar fi opera unui meșter obișnuit cu felul de a picta al secolului al XVII-lea, acest meșter fiind ajutat la realizarea veșmintelor și decorului de către ucenici, obișnuiți cu pictura epocii contemporane — epoca brîncovenească.